

A hivatalos személy elleni erőszak megítélése a bírói gyakorlatban*

MÉSZÁR Róza

A szerző – a legmagasabb hazai bírói fórum tagjaként – ismerteti a vonatkozó kollégiumi véleményeket és a Kúria (korábban: a Legfelsőbb Bíróság) eseti döntését is, amelyek a bírói gyakorlat egységességének elősegítését szolgálják.

A hivatalos személy elleni erőszak büntettének szabályozása a hatályos Btk.-ban, azaz a 2012. évi C. törvényben némileg eltér a 2013. június 1-jéig hatályban lévő büntetőtörvény, az 1978. évi IV. törvény rendelkezéseitől. A Btk. indokolása hangsúlyozta, hogy a hivatalos személy elleni erőszak (és ezzel összhangban a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak) kapcsán a törvény a teljes tényállás büntetési tételeinek szigorításával biztosítja valamennyi hivatalos személy fokozott büntetőjogi védelmét.

Ennek megfelelően a korábbi szabályozáshoz képest a bűncselekmény alapesetéhez is lényegesen súlyosabb büntetést helyez kilátásba a hatályos törvény a korábbinál; míg azt az utóbbi három évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni, az előbbi szerint a büntetési tétel egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés. A hatályos törvény a korábbinál súlyosabb büntetést fűz a bűncselekményhez akkor is, ha azt csoportosan vagy felfegyverkezve követik el, illetve hosszabb időtartamú – öt évtől tíz évig terjedő – szabadságvesztéssel fenyegeti a csoport szervezőjét és vezetőjét a csoportosan elkövetett, hivatalos személy elleni erőszak miatt.

A bírói gyakorlat még nyilvánvalóan a korábbi szabályozáshoz kötődik, miután azonban lényegében csak a büntetési tételek változtak, és a Btk. általános részének rendelkezései is a szigorítás irányába hatnak, az új törvény nem a bűncselekmények minősítése, hanem a büntetés kiszabása kapcsán hozhat majd változást. Az Alaptörvény 25. cikkének (1) bekezdése szerint a legfőbb bírósági szerv a Kúria (korábban: a Legfelsőbb Bíróság), és a (3) bekezdés szerint a Kúria biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét. Ezt a feladatát elsősorban testületi döntéseivel látja el, ezért először ezeket ismertetem.

A Kúria Büntető Kollégiuma az új büntetőtörvényre tekintettel 2013-ban áttekintette valamennyi, a büntető anyagi jogi szabályokat érintő, korábban meghozott kollégiumi véleményét, és azokat az új szabályozáshoz igazította. Ennek megfelelően a hivatalos személy elleni erőszak büntettének megítélésénél a továbbiakban is irányadó a Kúria *BKv* 8., 19., 24. és 26. számú kollégiumi véleménye.

* A Kúria – a szövegben *BKv* jellel és számmal feltüntetett – kollégiumi véleményei és a bírósági határozatokban közölt, a szövegben *BH* jellel és az év, illetve a döntés sorszámaival jelölt eseti döntések, valamint a Legfelsőbb Bíróság határozatainak hivatalos gyűjteményében közzétett, *EBH* jellel és számmal jelölt döntések megtalálhatók a *Complex Jogtár* adatbázisának *Complex Döntvénytár* című részében. A *BJD* jelű eseti döntések a *Büntetőjogi Döntvénytár* című kiadványban olvashatók.

A konferencia hallgatói zömmel rendőrök. A Btk. 310. §-a szerint a hivatalos személy elleni erőszak büntette hivatalos vagy külföldi hivatalos személy sérelmére, mégpedig annak jogszerű eljárásában, illetve eljárása miatt követhető el. Ezért a bírói gyakorlatot orientáló döntések ismertetése előtt elsősorban azt kell tisztázni, hogy hivatalos személy-e a rendőr. A rendvédelmi szervek közhatalmi jogkört is gyakorolnak a törvényben meghatározott – kívülálló személyek széles körének fontos jogait és kötelességeit érintő – feladataik ellátása során, így a rendőrségnél közhatalmi feladatot ellátó vagy szolgálatot teljesítő személy a Btk. 459. § (1) bekezdésének 11. k) pontja értelmében hivatalos személynek minősül, azaz a rendőr sértettje lehet a bűncselekménynek.

A több hivatalos személy sérelmére elkövetett bűncselekmény rendbeliségét érinti a BKv 8. számú vélemény. Eszerint akkor, ha a hivatalos személy elleni erőszakot több hivatalos vagy külföldi hivatalos személy ellen, azoknak egységes eljárása keretében követik el, a cselekmény nem válik több bűncselekménnyé; a bűnhalmazat megállapítását a hatósági eljárás egysége kizárja. A BKv 19. számú véleményben tárgyalt esetben a sértettek és az elkövetők is hivatalos személyek. A vélemény szerint az elkövetővel ugyanazon szervek belül működő hivatalos személy sérelmére a Btk. 310. §-ában meghatározott hivatalos személy elleni erőszak elkövethető a hivatalos személyek kölcsönös vagy együttes hivatali eljárása alatt vagy ahhoz kapcsolódva is.

A vélemény indokolása szerint a Btk. 310. §-a által védett jogi tárgy a hivatalos személy cselekvési szabadságához és tiszteletéhez fűződő büntetőjogi védelmet igénylő közérdek. A bűncselekmény elkövetője lehet egyes személy vagy – csoportos elkövetés esetén – a csoport szervezőjeként, vezetőjeként vagy tagjaként fellépő személy. Nem tesz azonban a törvény különbséget abban a vonatkozásban, hogy az elkövető hivatalos személy vagy a Btk. 459. § (1) bekezdésének 11. és 13. pontjában nem említett személy.

Ebből következően nem zárhatja ki a bűncselekmény megállapítását az, hogy az elkövető maga is hivatalos személy, akár ugyanazon a szervek belül működik, mint a sértett, akár a Btk. 459. § (1) bekezdése 11. pontjának más alpontja alapján minősül hivatalos személynek, és a cselekményt kölcsönös vagy együttes hivatali eljárásuk során vagy ahhoz kapcsolódva követte el.

A hivatalos személy elleni erőszak a Btk. 310. §-ának (2) bekezdése szerint súlyosabban, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, ha felfegyverkezve követik el. A Btk. 459. § (1) bekezdésének 6. pontjában foglalt értelmező rendelkezés szerint pedig felfegyverkezve az követi el a bűncselekményt, aki az ellenállás leküzdése vagy megakadályozása érdekében az élet kioltására alkalmas eszközt tart magánál. A rendelkezés tehát a felfegyverkezve elkövetést nem korlátozza arra az esetre, ha az elkövető a fegyvert használja is; elég, ha azt magánál tartja.

Erre való tekintettel a BKv 24. számú kollégiumi vélemény szerint a hivatalos személy elleni erőszak akkor minősül felfegyverkezve elkövetettnek, ha az elkövető az élet kioltására alkalmas eszközt a bűncselekmény elkövetésekor magánál tartja annak érdekében, hogy azt szükség esetén felhasználja, függetlenül attól, hogy a hivatalos vagy a külföldi hivatalos személynek az elkövető felfegyverkezett voltáról tudomása van-e

vagy sem. Az élet kioltására alkalmas eszköz használata tehát a súlyosabb minősítésnek nem előfeltétele.

Azonban a Btk. idézett 459. § (1) bekezdésének 6. pontja szerint az elkövető a fegyvert az ellenállás leküzdése vagy megakadályozása érdekében tartja magánál. Az „érdekében” kitétel tartalmilag céltudatoságra utal, amelynek megállapításánál az elkövető szándékára is figyelemmel kell lenni. Így például akkor, ha az elkövető állandóan hord magánál zsebkést, és azt a zsebében tartotta a cselekmény elkövetésekor is, azonban a körülményekből következtethetően a hivatalos személy ellenállásának leküzdésére nem kívánta és nem is használta fel, azaz a zsebkés nem függött össze a cselekmény elkövetésével, nincs helye a minősített eset megállapításának. Emellett közömbös az a körülmény is, hogy az elkövető felfegyverkezett voltáról a hivatalos személynek tudomása volt-e vagy sem, miután az elkövető szándéka és a cselekmény társadalomra való veszélyessége szolgál a súlyosabb minősítés alapjául.

A BKv 26. számú vélemény alapján a Btk. 459. § (1) bekezdés 6. pontjának helyes értelmezése szerint a súlyosabbnak minősülő, felfegyverkezve elkövetett cselekmény megvalósul már akkor, ha az elkövető a sértett ellenállásának leküzdése vagy megakadályozása érdekében az élet kioltására alkalmas eszközt magánál tartja anélkül, hogy azt használná. A súlyosabb minősítéshez tehát nem szükséges a megjelölt eszköz használata. A vélemény indokolása szerint ha az elkövető a cselekmény véghezvitelének megkezdése előtt az emberi élet kioltására alkalmas eszközt (pl. baltát, fejszét, gumibotot stb.) a meghatározott cél érdekében ugyan nem tartotta magánál, hanem azt a cselekmény véghezvitele közben a sértettől veszi el vagy szerzi meg más módon, majd a sértett ellenállásának leküzdése vagy megakadályozása érdekében ténylegesen fel is használja, az olyan többletmagatartást jelent, amely magában foglalja a kevesebbet, vagyis az eszköznek a törvényben meghatározott cél érdekében csupán magánál tartását; a használat a „magánál tartást” nyilvánvalóan felöleli.

Ilyen esetben az elkövető a sértettől elvett vagy az általa elejtett eszköz felvételével azt a sértett ellenállásának leküzdése vagy annak megakadályozása érdekében – ha rövid ideig is – egybként is „magánál tartja”. Ezért akkor, ha az elkövető a cselekmény véghezvitelének megkezdése előtt a törvényben meghatározott cél érdekében magánál még nem tartott, de a véghezvitel során a sértettől megszerzett – az élet kioltására alkalmas – eszközt az említett célból felhasználja: a felfegyverkezve elkövetett, súlyosabbnak minősülő bűncselekményt megvalósítja.

Az ismertetett kollégiumi véleményeken túl a Kúria annak érdekében, hogy a bírói gyakorlat egységességét elősegítse, számos eseti döntést is közzétett. Ezek a döntések főként annak megítélésében adtak irányutatást, hogy mi tekinthető jogszerű eljárásnak, mit jelent az erőszakkal, illetve fenyegetéssel elkövetés, mikor állapítható meg egység vagy többség, mikor valósulnak meg a bűncselekmény minősített esetei. Ezek közül elsősorban a következők az irányadók:

A hivatalos személy eljárása jogszerűségének¹ megítélésében segít a BH 2014.231. szám alatt közzétett eseti döntés. Eszerint a rendőri intézkedés jogszerűsége nem vi-

1 Btk. 310. § (1) bekezdés a) pont

tatható, ha a rendőrök azért hatolnak be a magánlakásba, illetve az ahhoz tartozó bekerített helyre, hogy a bejelentés szerinti bűncselekményt megszakítsák. Ugyancsak az eljárás jogszerűségét elemzi a *BJD* 3933. szám alatt közzétett határozat. A döntés szerint vannak olyan hivatalos személyek, akik szükség esetén szolgálati időn kívül is kötelesek intézkedni. Így az Rtv. szerint a rendőr jogkörében eljárva köteles intézkedni vagy intézkedést kezdeményezni, ha a közbiztonságot, a közrendet vagy az államháttár rendjét sértő vagy veszélyeztető tény, körülményt vagy cselekményt észlel, illetve ilyet a tudomására hoznak. Ez a kötelezettség a rendőrt halaszthatatlan esetben szolgálaton kívül is terheli, feltéve, hogy az intézkedés szükségességének időpontjában intézkedésre alkalmas állapotban van. Ezért az ilyen jellegű fellépés is hivatalos eljárás.

Az eljárás jogszerűségéről szól a *BJD* 4935. és a *BJD* 7319. szám alatt közzétett határozat is, kifejtve, hogy általában akkor „jogszerű” valamely eljárás (konkrét eljárási cselekmény, intézkedés), ha megfelel a rá vonatkozó eljárási szabályoknak. Az alaki előírások kisebb megszegése azonban nem szünteti meg az eljárás jogszerűségét (például a polgári ruhás rendőrnek az adott körülmények között nem volt lehetősége igazolványának felmutatására). Ezzel összhangban a bíróság a *BJD* 705. szám alatt közzétett határozatában arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem valósul meg a hivatalos személy elleni erőszak, ha a szolgálaton kívüli egyenruhás rendőr szabályszerű szolgálati fellépés nélkül avatkozik be a dulakodásba, és ennek során megütik.

A *B.30. elvi döntés* (BH 2012.11.) az eljárás jogszerűtlenségének esetleges következményeit taglalja. Eszerint az eljárásban akadályozással megvalósított hivatalos személy elleni erőszak büntette miatt a hivatalos személy intézkedésének jogszerűtlensége a bűnösség megállapítását csak akkor zárja ki, ha az minden mérlegelés szükségessége nélkül félreérthetetlen és kétségtelen.

A fentiekén túl a hivatalos személy eljárásának jogszerűségével számos egyéb esetben is foglalkozott a Kúria. Több döntésében kifejtette, hogy a hivatalos személy az eljárása során kapcsolatba kerülhet az állampolgárokkal, és jogszabályban meghatározott feltételek mellett bizonyos jogait korlátozhatja, intézkedéseket tehet velük szemben. Az állampolgár azonban nem mérlegelheti, hogy a hivatalos személy eljárása az anyagi jogi rendelkezések szerint jogszerű-e, és nem szegülhet szembe jogszerűen a hivatalos személy alakilag szabályszerű intézkedésével. Csak akkor nem „jogszerű” a hivatalos személy eljárása, „ha minden mérlegelés szükségessége nélkül és félreismerhetetlenül, kétséget kizáró határozottsággal jogszerűtlennek mutatkozik”.²

Több határozat az akadályozás mint elkövetési magatartás mibenlétét taglalta. A *BH* 1999.490. szám alatt közzétett döntés szerint az akadályozás aktív magatartás, így az engedetlenség a hivatalos személy felszólításával szemben nem akadályozás (például ha valaki nem adja át a nála lévő kést, amellyel senkit nem fenyegetett). A *BJD* 3933. szám alatt megjelent határozat szerint nem akadályozás a passzív ellenállás sem (például amikor a terheltet el akarják távolítani, a földre fekszik, és vonszolni kell).

Ugyanakkor megvalósul a passzív ellenállás kereteit meghaladó erőszakos akadályozás, ha a terhelt a karját a kötelességüket jogszerűen gyakorló rendőrök kezéből olyan

2 *BJD* 4935., 4937., 6039.

nagy erővel rántja ki, hogy annak következtében mindhárman a földre esnek.³ Az *EBH* 2027. számon megjelent határozat szerint hivatalos eljárás akadályozásáról van szó, ha az elkövető a testre irányuló fizikai erőt a jogszerűen eljáró hivatalos személlyel szemben fejti ki, és azzal (ha időlegesen is) megszakítja a hivatalos eljárás keretébe tartozó eseménysor folyamatos végrehajtását.

A törvény nem határozza meg az erőszak fogalmát, azonban a Btk. 469. § (1) bekezdés 4. pontja szerint erőszakos magatartásnak minősül a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására. Ehhez kapcsolódnak a következő határozatok.

A hivatalos személy elleni erőszak esetén bántalmazáson a testi sértést, valamint a testnek pusztán fájdalomkózosási vagy becsületsértési célú érintését kell érteni, míg az ezen kívül eső fizikai ráhatás akadályozás.⁴ A hivatalos személy elleni erőszak bűncselekményének megállapítására egyéb feltételek mellett alkalmas az olyan erőszak is, amely nem közvetlenül az eljáró hivatalos személyre, hanem más személyre vagy dologra irányul, de a hatása – áttevődve a hivatalos személyre – akadályozza őt a jogszerű intézkedésben.⁵ A *BJD* 3931. számon megjelent döntés szerint a hivatalos személy elleni erőszak dolog elleni erőszakkal is elkövethető úgy, hogy az erőszak a dologról személyre tevődik át (például az elkövető erővel kirántja a hivatalos személy kezéből az abban tartott tárgyat).

A törvény meghatározza ugyanakkor a fenyegetés fogalmát. A 459. § (1) bekezdés 7. pontja szerint fenyegetés (eltérő rendelkezés hiányában) a súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen. Azaz a fenyegetés tárgyi ismérve a súlyos hátrány kilátásba helyezése, míg alanyi ismérve szerint a súlyos hátránynak alkalmasnak kell lennie arra, hogy a megfenyegetett személyben komoly félelmet keltsen. A félelem komolysága nem feltétlenül jelent rémületet, rendkívüli ideg- vagy fizikai állapotot, elegendő, ha a megfenyegetett komolyan veszi a kilátásba helyezett súlyos hátrány bekövetkezésének lehetőségét.

A *BJD* 5120., *BJD* 8025., *BH* 1981.89. és *BH* 1982.357. számon közzétett döntések segítséget nyújtanak ennek megítéléséhez. Ezek szerint a fenyegetés során kilátásba helyezett hátrány csak akkor alkalmas arra, hogy a megfenyegetett személyben komoly félelmet keltsen, ha az az adott helyzetben valóságos és közvetlen. A komoly félelem annak a meggyőződésnek a kialakulását jelenti, hogy az elkövető valóban képes és kész a kilátásba helyezett hátrány előidézéséhez szükséges cselekményt végrehajtani. Ilyen például az, amikor az elkövető a kezét ütésre emeli vagy gépkocsijával sebességcsökkentés nélkül a hivatalos személy felé halad.

Nem tekintette a bíróság komoly félelem keltésére alkalmasnak a fiatakorú terhelt szóbeli fenyegetését („Vigyázzon, ha kedves az élete!”), amelyet az őt igazoltató rendőrhez intézett, de ezenfelül nem tanúsított támadásra utaló magatartást.⁶ Az engedelmisség megtagadása, illetve a passzív ellenállás valaki részéről, amely a hivatalos

3 BJD 6028.

4 BH 2011.31.

5 BH 2011.4.

6 BJD 703.

személyt valamilyen intézkedésre indítja, nem „intézkedésre kényszerítés”.⁷ Az intézkedésre kényszerítés módja az erőszak vagy a fenyegetés. Ebben az elkövetési változatban azonban az erőszak – mint egyes más bűncselekményeknél – tipikusan súlyosabb fokú lehet, olyan erőkifejtés, amely kizárja, hogy a passzív alany az akaratának megfelelő magatartást tanúsítson. A bűncselekmény minősített esetéért felel az, aki azt csoportosan, fegyveresen vagy felfegyverkezve követi el.

A Btk. 459. § (1) bekezdés 3. pontja szerint csoportosan követik el a bűncselekményt, ha az elkövetésben legalább három személy vesz részt.

Ugyanezen bekezdés 5. pontja szerint fegyveresen követi el a bűncselekményt, aki

a) lőfegyvert,

b) robbanóanyagot,

c) robbantószeret,

d) robbanóanyag vagy robbantószer felhasználására szolgáló készüléket

tart magánál, vagy a bűncselekményt az a)–d) pontban meghatározottak utánzatával fenyegetve követi el.

Szintén e bekezdés 6. pontja szerint felfegyverkezve követi el a bűncselekményt, aki az ellenállás leküzdése vagy megakadályozása érdekében az élet kioltására alkalmas eszközt tart magánál.⁸

A csoportos elkövetést értelmezték a következő eseti döntések. A BJD 6032. számon közzétett határozat szerint a csoportosan elkövetett hivatalos személy elleni erőszak büntette akkor is megállapítható, ha a csoport egyik tagja olyan személy, akinek a büntethetősége kizárt (gyermekkorú, kóros elmeállapotú stb.). A csoport kialakulhat szervezés eredményeként, de többé-kevésbé spontán módon is (például néhány összeverődött emberben fokozatosan vagy akár ötletszerűen alakul ki a hivatalos személy elleni erőszak célzata). Nem szükséges az sem, hogy valamennyi elkövető ismert legyen, illetve felelősségre vonására sor kerüljön. A lényeg az, hogy bizonyítottan ő is a csoport tagja volt.⁹

*A fegyveres elkövetés meghatározásában a törvény taxatív felsorolja, hogy mit tekint fegyvernek, azonban elegendő a minősített eset megállapításához az is, ha az ott felsorolt eszközök egyikét az elkövető magánál tartja; a bűncselekmény elkövethető a felsorolt eszközök utánzatával, ebben az esetben azonban az is szükséges, hogy azzal fenyegetve kövessék el a cselekményt. A felfegyverkezve elkövetésnél csak annyit tartalmaz az értelmező rendelkezés, hogy az eszköznek az élet kioltására alkalmasnak kell lennie. Ez az eszköz igen sokféle lehet, azonban a felfegyverkezve elkövetett cselekmény megítélésében az előbbieken ismertetett kollégiumi vélemények segítséget nyújtanak.*¹⁰ Felfegyverkezve követi el a hivatalos személy elleni erőszak büntettét, aki a vele szemben intézkedő rendőrt mintegy 2,5 m hosszú és 5-6 cm széles farúddal fejbe üti, és a rendőr az ütéstől megszedül.¹¹

7 BJD 697., 2793., 3933., 8025., 9063.

8 Btk. 459. § (1) bekezdés

9 BJD 6030., 9065.

10 BKv 24., 26.

11 BH 2003.350.

Problémát jelenthet a gyakorlatban a bűncselekményegység, illetve a halmazat megállapítása is. Bűnhalmazatot kell megállapítani, ha a hivatalos személy elleni erőszak egyúttal könnyű testi sértést is okoz, és a joghatályos magánindítványt előterjesztették.¹² Bűnhalmazatban állapítandó meg a hivatalos személy elleni erőszak a súlyos testi sértéssel is.¹³ A közúti veszélyeztetés és a hivatalos személy elleni erőszak bűnhalmazatban állapítandó meg, ha a tettes úgy akadályozza a hivatalos személyt, hogy őt a közúti közlekedés szabályainak megszegésével szándékosan veszélyezteti.¹⁴

SUMMARY

Assaults against Representatives of Public Authority in Court Practice

MÉSZÁR Róza

The author – as the member of the highest Hungarian judicial bench – presents the opinion of the judicial college and the Curia's (formerly Supreme Court) case decision, which serve the consistency of the judicial practice.

12 BJD 9063.

13 BJD 6042.

14 BH 1993.590., BJD 4944., 5120.